

AUDITNING TURDOSH XIZMATLARDAN FARQLI JIHLTLARI**Qo'shayev To'xtasin Abdiqodirovich,**

Moliya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada audit va unga yaqin bo'lgan turdosh xizmatlarning mazmun-mohiyati, ularning asosiy vazifalari hamda bir-biridan farqli jihatlari keng yoritilgan. Auditning asosiy maqsadi moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi to'g'risida xolisona fikr bildirish ekanligi, turdosh xizmatlar esa ko'proq maslahat va qo'shimcha xizmatlar ko'rinishida bo'lishi qayd etilgan. Maqolada ularning maqsad, natija, huquqiy maqom, mas'uliyat, mustaqillik va axborotdan foydalanish jihatidan o'zaro farqlari tizimli ravishda ko'rsatib berilgan. Natijada, auditning korxonaga va manfaatdor tomonlar uchun ahamiyati yuqori ekanligi, turdosh xizmatlarning esa yordamchi, qo'shimcha rol o'ynashi ilmiy asosda tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Audit, turdosh xizmatlar, auditorlik xulosasi, moliyaviy hisobot, mustaqillik, mas'uliyat, konsalting, maslahat xizmatlari, iqtisodiy tahlil, moliyaviy ishonchlilik.

Kirish

Hozirgi globallashuv sharoitida iqtisodiy subyektlar faoliyatida moliyaviy hisobotlarning shaffofligi, ishonchliligi va haqqoniyligini ta'minlash katta ahamiyat kasb etadi. Shu maqsadda audit va unga yaqin bo'lgan turdosh xizmatlar keng qo'llaniladi. Garchi audit va turdosh xizmatlar bir-biriga yaqin jarayonlar bo'lsa-da, ular o'zining maqsadi, vazifalari, natijalari va huquqiy maqomi jihatidan sezilarli darajada farqlanadi. Ushbu maqolada auditning turdosh xizmatlardan asosiy farqli jihatlari keng yoritib beriladi.

Auditning mazmun-mohiyati

Audit – bu korxonaning moliyaviy hisobotlari va xo'jalik faoliyatiga oid axborotlarni mustaqil auditor tomonidan belgilangan xalqaro yoki milliy standartlarga muvofiq tekshirish, tahlil qilish hamda ular to'g'risida xolisona auditorlik xulosasi berish jarayonidir. Auditning asosiy maqsadi – manfaatdor tomonlarga (aksiyadorlar,

investorlar, kreditorlar, davlat organlari va boshqalar) moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi haqida kafolatli axborot taqdim etishdir.

Audit jarayoni qonun hujjatlarida belgilangan tartibda majburiy yoki tashabbus asosida amalga oshirilishi mumkin. Auditorlik xulosasi huquqiy kuchga ega bo‘lib, ko‘plab moliyaviy va huquqiy qarorlar qabul qilishda asosiy manba hisoblanadi.

Turdosh xizmatlarning mazmuni

Turdosh xizmatlar – bu auditorlik faoliyatiga yaqin bo‘lgan, biroq moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligi haqida kafolat bermaydigan xizmatlar majmuasidir. Ular jumlasiga quyidagilar kiradi:

- Moliyaviy maslahat va konsalting xizmatlari (soliq maslahati, investitsiya tahlili, boshqaruv hisobi bo‘yicha tavsiyalar);
- Buxgalteriya hisobi xizmatlari (hisobotlarni tuzishda yordam, hisob siyosatini ishlab chiqish, dasturiy ta‘minot bo‘yicha maslahat);
- Tahlil va ekspertiza ishlari (moliyaviy ko‘rsatkichlarni baholash, iqtisodiy tahlil, risklarni baholash);
- Axborot texnologiyalari bo‘yicha xizmatlar (raqamli auditga oid dasturiy vositalar, axborot xavfsizligi bo‘yicha maslahatlar);

Bu xizmatlar odatda mijozning talabiga ko‘ra bajariladi va natijasi huquqiy majburiyatni yuzaga keltirmaydi.

Audit va turdosh xizmatlarning farqli jihatlari

№	Farqli jihatlari	Audit	Turdosh xizmatlar
1	Maqsad jihatidan	Moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligi haqida xolisona fikr bildirish	Mijozga maslahat berish, faoliyatni yaxshilash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish
2	Natija va hujjat jihatidan	Yakunda auditorlik xulosasi tuziladi va u huquqiy kuchga ega	Odatda maslahat xati, tahliliy hisobot yoki tavsiyalar shaklida bo‘ladi, huquqiy majburiyat kuchiga ega emas

3	Huquqiy maqom jihatidan	Qonun asosida tartibga solinadi, ayrim hollarda majburiydir	Asosan xo‘jalik yurituvchi subyektning ehtiyojidan kelib chiqadi, ixtiyoriydir
4	Mas’uliyat jihatidan	Auditor moliyaviy hisobotning ishonchliligi uchun javobgar bo‘ladi	Maslahatchi faqat tavsiyaning sifatli va asosli bo‘lishi uchun mas’uldir, lekin hisobot natijasi uchun javobgar emas
5	Mustaqillik talabi jihatidan	Auditor mutlaq mustaqillikka ega bo‘lishi shart, manfaatlar to‘qnashuviga yo‘l qo‘yilmaydi	Mustaqillik darajasi unchalik qat’iy talab qilinmaydi
6	Axborotdan foydalanish darajasi	Keng ko‘lamli tekshiruv, hujjatlarni sinchiklab o‘rganish, dalillar yig‘ish asosida amalga oshiriladi	Ko‘proq mavjud ma’lumotlarga tayanib, qisqa muddatda bajarilishi mumkin

Xulosa

Audit va turdosh xizmatlar zamonaviy xo‘jalik yuritishda o‘zaro bog‘liq bo‘lsa-da, ular bir-biridan keskin farqlanadi. Audit – moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi to‘g‘risida kafolatli xulosa beruvchi mustaqil tekshiruv bo‘lsa, turdosh xizmatlar – bu korxonaga ko‘maklashuvchi maslahat va qo‘shimcha xizmatlar majmuasidir. Shu bois, korxonalar o‘z faoliyatida qaysi xizmat zarurligini aniq belgilab olishlari, auditorlar esa mustaqillik tamoyiliga qat’iy amal qilib, audit va turdosh xizmatlarni to‘g‘ri chegaralab ajrata olishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2021.

2. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Auditorlik faoliyatini tartibga soluvchi me‘yoriy-huquqiy hujjatlar to‘plami. – Toshkent, 2022.
3. Xalqaro audit standartlari (ISA). IFAC – Xalqaro buxgalterlar federatsiyasi nashri. – Nyu-York, 2020.
4. Kamolov M. “Audit nazariyasi va amaliyoti”. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019.
5. Abdullayev A., Raxmonov Sh. “Audit va turdosh xizmatlar”. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020.
6. Boynazarov U. “Moliyaviy hisobot auditi”. – Toshkent: TDYUI nashriyoti, 2021.
7. Arens A., Elder R., Beasley M. *Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach*. – Pearson, 2019.
8. Hayes R., Wallage P., Gortemaker H. *Principles of Auditing: An International Perspective*. – Prentice Hall, 2021.